

Сураи Қалам

68-ум сураи Қуръон буда, дар Макка нозил шуда, аз 52 оят иборат аст.

Қалам сураест, ки асли ақидаву имонро дар бар гирифта аст. Он се мавзӯи асосиро ёдрас ва рӯшан мегардонад. Авал ҳоли баъзе пайғамбарону, даъвати онҳоро ва ҳоли кофирону ба шубҳа назар кардани онҳо ба сӯйи фиристодагони Худоро баён месозад. Дувум қиссаи соҳибони боғро, ки мурод аз он оқибати куфр ва эътибори инсон бо он чи ки Худованд дар охират барои муъминон ва кофирон муҳайё сохтааст ба маърази хонанда мегузорад. Севум исботи пайғамбари барҳақ будани ҳазрати Муҳаммад (с)-ро зикр мекунад. Ҳамчунин дар ин сура аз қадру қиммати пайғамбарон ва пок будани онҳо аз айбҳое, ки мушрикон ба онҳо мебастанд ва соҳиби ахлоқи олий будани пайғамбарон таъкид мешавад. Баъдан сухан аз мушрикони Макка меравад, ки бо вучуди неъматҳое, ки Аллоҳ таъоло ба онҳо додааст ношукрӣ мекунанд. Дар хотимаи сура Ҳақ субҳона ва таъоло Пайғамбари Худ (с)-ро ба сабру шикебой даъват намуда, ба ӯ фармудааст, ки мисли ҳазрати Юнус (а) дар иҷрои вазифаи худ ба саросемагӣ ва шитобзадагӣ роҳ надихад.

Ин буд назари кӯтоҳе ба мундариҷаи сураи «Қалам».

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

Бисмиллāҳи-р-Раҳмāни-р-Раҳīm

*Оғоз мекунам ба номи Худованде ки беандоза меҳрубону
бениҳоят бораҳм аст.*

بِأَنزَالِ الْقَلَمِ وَمَا يَسْطُرُونَ

Нўн. Ва-л-қалами ва мā ястурўн. 1.

1. Нун. Қасам ба қалам(-и аъло) ва ба он чӣ менависанд,

Дар Қуръони карим якчанд сура бо ҳарфҳои ҷудогона, яъне бо ҳарфҳои алоҳидаи алифбои араб оғоз гардиданд, ки онҳоро «муқаттаъ» (аз ҳам ҷудо) мегӯянд. Шарҳи ин мавзӯ дар аввали сураи «Бақара» ба тафсил баён шудааст. Сари ин масъала уламои изом бисёр фикрҳо рондаанд. Масалан, дар ин ҷо ҳарфи «нун»-ро мифтоҳи исми Худо маънидод кардаанд, ки он «Нур»,

"Носир" аст. Баъзе ақида кардаанд, ки он ҳарфи охири исми Аллоҳтаъоло яъне «Раҳмон» аст. Баъзе аз муфасссирин гуфтаанд, ки номи ин сура аст, ки ба «Нусрат»-и ӯ таъоло далолат мекунад. Ва ин ҳам машҳур аст, ки «Нун» номи моҳист. Аз ин хотир ҳазрати Юнус (а)-ро «зунун» (соҳиби моҳи) меғўянд. Пайғамбар (с) гуфтаанд, **Худованд пеш аз ҳама қаламро офарид ва баъд аз он «Нун»-ро офарид, ки он як даво** (ранг барои навиштан) аст. Доир ба ин масъала фикрҳои зиёд баён шудаанд. Мо чизе аз худ гуфта наметавонем. Вазифаи худ медонем, ки дар атрофи ин фикрҳои иттифоқӣ ва далелҳои боқувватро бароятон пешкаш бисозем. Худованди мутаъол якчанд сураҳо тавре дар боло зикр кардем бо ҳарфҳои ҷудогона ба мисли нун, қоф ва амсоли он оғоз кардааст. Ин як танбеҳи калон барои мушрикони аст. Аллоҳтаъоло ба онҳо мефаҳмонад, ки эй мушрикони Қуръони нозилкардаи Мо аз ҳуруфи алифбое, ки шумо доред берун нест. Аммо он китоби илоҳист ва дар сохтани чунин як китоб шуморо оҷиз гардонидаст. Агар бовар надоред пас чун соҳиби алифбое ҳастед, ки Қуръон бо он навишта шудааст ва коғазу даво доред пас, китобе ба мисли Қуръон нависед? Ҳол он ки дар анҷоми чунин кор оҷизед, ҳарчанд баъзе бар баъзеи дигар ёвару мададгор шавед ҳам оҷизию дасткӯтоҳии шумо собит гардидааст.

Хулоса, сураи Қалам яке аз сураҳои авалин нозилшудаи Қуръон аст. Дар он ҳангом қисми зиёди мардуми Арабистон хондаву навишта наметавонист. Расулulloҳ (с) низ чашми хат надошта ва ба даст қалам ҳам нагирифта буданд. Лекин сураҳои Қуръон нозил мешуданд. Омӯхтани хату хондану талаби илму маърифат дар он сураҳо тарғибу ташвиқ мешуд. Савганд ба қалам хӯрдани Аллоҳтаъоло рӯшан сохтани эътибору мартабаи баланди қалам аст. Қасами Худованд танҳо ба қалам анҷом намеёбад, балки ба сатрҳо низ ӯ таъоло қасам ёд кардааст. Мақсад аз ин ояи карима чист? Мақсад рӯшан аст, яъне зарурати дарёфтани илму маърифат, балад будан ба хондану навиштан. Зеро бе омӯзиши илм маърифати Илоҳӣ ба даст намеояд. Аз аҳамияти бузурги илму дониш аст, ки пайғамбари Худо (с) бар ҳар як умматаш амр карда ки **аз ғаҳвора то гӯр дониш бичӯй**. Тавре мебинем ҳанӯз чаҳордаҳ қарн қабл Қуръон башорати зарурати рӯ овардан ба илму донишро дода буд. Оё ин магар мӯъҷиза нест? Бубинед, то даври мо хондану навиштан то чӣ андоза рушду камол ёфтааст, ки хатҳои бостониро (мисли хати паҳлавӣ), ки таърихи чандин ҳазорсола доранд меҳонанд, мошинаҳои электроники ҳисоббарорӣ

ба вучуд омад ва тарзҳои гуногуни табъу нашр арзи ҳастӣ кард. Вале бо вучуди чунин пешравӣ китобе ба мисли китоби илоҳӣ, яъне Қуръони азимушшаън навиштани инсон аз имкон берун аст. Зеро он каломи раббонист... Вале халқи қалам ва "нун", (ки Худо донотар аст дар маънии он) ва забон, ки бародари қалам аст барои ифодаи мақсад бо хат ин як фазлу марҳамати илоҳист, ки инсонро аз миёни дигар махлуқоташ имтиёз дод, то ҳарф бизанад ва қаламу давог дод, то фикрашро нависад. Баъзе аз муфассиррон гуфтаанд: «Савганд ба қалам ишора ба эътибори баланди қалам, матни Қуръони карим, аҳодиси набавӣ ва аҳли қалам яъне нависандагон аст». Валлоҳу аълам.

مَا أَنْتَ بِنِعْمَةِ رَبِّكَ بِمَجْنُونٍ

Мā анта би ниъмати Раббика би маҷнун. 2.

2. ки ту, ба фазли Парвардигорат девона нестӣ.

Чун омадани ваҳӣ Илоҳӣ ба сӯи Пайғамбар(с) оғоз гардид ва ӯ мардумро ба сӯи Ислому даъват намуд ва роҳи ҳидоятро ба онҳо нишон дод, Худованд баъзеи онҳоро ҳидоят кард ва баъзеи онҳо бар гумроҳии худ боқӣ монданд. Онҳо аз рӯи ҷоҳилия ва таассуб расули Худо (с)-ро меғуфтанд, ки девона шудааст ва ҳар гуна тухмату бухтонаш мезаданд. Аллоҳтаоло бо ояи мазкур ин ақидаро рад карда, фармуд, ки ту бо фазли Худованд девона нестӣ ва дар ояи зер ӯ (с)-ро тасалли дода фармуд, ки...

وَإِنَّ لَكَ لَأَجْرًا غَيْرَ مَمْنُونٍ

Ва инна лака ла аҷран ғайра мамнун.3.

3. Ва албатта, мар туро музде ҳаст қатъ нашуданӣ.

Худованд расули худ (с)-ро бо тасалли башорат медиҳад, ки эй Муҳаммад (с) ту дар муқобили тухмату истехзои мушрикин сабру таҳаммул бурдборӣ нишон деҳ, ки ба ҳамаи ин душвориҳо нигоҳ накарда, паёмбарии худро ба онҳо фаҳмон. Қуръонро, ки барои ту ваҳӣ мегардад бе нуқсон ва бе илова аз худат ба онҳо расон ва ба сӯи Ислому даъваташон кун. Ҳарчанд, ки аз сӯи онҳо ба ту изо расад ҳам тоқат кун ва бар зарари онҳо дуъои бад макун. Башорат бод туро, ки дар ин кор барои ту аҷру савоби бузург аст. Ҳама мардум аз ин оят метавонанд панд бардоранд ва ҳангоми сахтӣ сабр бояд варзид, зеро Худованди меҳрубон собиронро дӯст медорад.

Ҷаҳон ҷойи гудози дӯстон аст,
 Зи дунӣҳо ба душман бӯстон аст.
 Надид Фиръавни кофир дарди сарро,
 Надид Шаддодиёнаш чашти тарро.
 Ба одам тавбаи инозаламно,
 Биёбон шуд кашан дар пойи Мусо,
 Ба фарқи Закариёяш арраи тез,
 Баёзи гардани Яҳёаш хунрез.
 Бубин Ҷирҷисро ҳар рӯз куштан(д)
 Халилulloҳро дар байни гулхан.
 Ҳабибашро кунад хунрези дандон,
 Адӯёнро кунад чун калб хандон.
 Муҳиббонаш сипар тири балоро
 Зи роҳи дард мебахшад даворо. (Сирочиқддин)

Ва иннака ла ъалā хулуқин ъаъџим.4.

4. Ва ҳаройина, ту бар хулқи (хӯи) бузург ҳастӣ.

Ин ояи карима аз тарафи Худованд нисбат ба ҳазрати Муҳаммад (с) баҳои баланд аст ва барои бастанӣ даҳони бефарози хӯрдагирон далел буда, дар он фармудааст, ки ё Муҳаммад (с), ту соҳиби хулқу атвори баланд ҳастӣ, ба таҳқиқ Аллоҳтаъоло фазилатҳо ва хислатҳои ҳамида ва камолотро дар ту ҷамъ кардааст. Дар Қуръони маҷид Аллоҳтаъоло бо сифатҳои бузург Расулаш (с)-ро зикр кардааст. Аз он ҷумла ўро олим, ҳалим бисёр боҳаёву бисёр ибодаткунанда, бо саховат, собиру шокир, бо тавозуу зӯҳд, нақўғуфтору нақўрафтору нақўкирдор гуфтааст. Асҳоби киром аз хулқи он ҳазрат (с) аз модарамон ҳазрати Оишаи Сиддиқа суол карданд. модарамон гуфт: "Хулқи ў Қуръон аст". Яъне дар Қуръон ҷӣ хулқи ҳамида бошад дар он ҳазрат (с) мушоҳида кардан мумкин буд. Сухани он ҳазрат (с) низ тасдиқкунандаи он гуфтаҳост: **"Ман фиристода шудаам, то ки хулқи ҳамидаи боқимондаро тамои карда, ба камол расонам"**. Инсонӣ соҳиби хулқи ҳамида метавонад дар баробари касе, ки рӯз рӯзаи нафл медорад ва шабро ба намози нафл мегузаронад савоб ҳосил кунад.

Хулоса, аз хулқу одоби Ҳазрат (с), ки ибрати оламиён аст, ҳар қадар сухан кунем кам аст. Ҳаминро бояд донист, ки умуман Ислом ва Қуръон барои инсонро комил сохтан омадааст ва ба хулқи ҳамида эътибори хеле баланд додааст.

فَسْتَبْصِرُ وَيُبْصِرُونَ ﴿٥﴾

Фа са тубсиру ва юбсирун.5.

5. Пас, хоҳӣ дид ва онҳо низ хоҳанд дид,

بِأَيِّكُمْ الْمَفْتُونُ ﴿٦﴾

Би аййикуму-л мафтун.6.

6. ки кадом яке аз шумо девонаед?

Эй Муҳаммад, (с) ба зудӣ мебинӣ, қавми ту ва мухолифони ту яъне куффори Макка низ чун азоб нозил шавад хоҳанд дид, ки кадоме аз шумо девона ҳастед.

Муфасссирони олиқадр гуфтаанд, ки ин сура бештар дар нисбати ал Валид ибни Муғира ва Абӯҷаҳл нозил шудааст. Вақто ҳазрат (с) мардумро ба Ислом даъват мекарданд, мушрикони араб мегуфтанд: “Ба Муҳаммад чину шайтон ёр шудааст.” Аллоҳтаъоло мегӯяд фардо хоҳанд дид, ки кӣ девона шудааст ва кӣро шайтон ёр шудааст.

إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ ﴿٧﴾

Инна Раббака Ҳува аъламу би ман ҷаллаъан сабилиҳи ва Ҳува аъламу би-л-муҳтадин.7.

7. Ҳамоно, Парвардигори ту ба касе донотар аст, ки роҳи Ёро галат карда аст ва Ё ба роҳёфтагон низ донотар аст.

Ба таҳқиқ девона онҳоянд, ки аз ақле, ки Худованд ба онҳо додааст манфиат набардоштанд ва ақлро дар ҷойи худ ба кор набурданд, то аз азоб наҷот ёбанд ва некбахту саодатманд бошанд. Ин се оя ба ҳазрати Расулulloҳ (с) муроҷиат буд, ки аз он чи мушрикон мегӯянд маҳзуну дилхаста ва рӯҳафтода нашавад. Зеро кадом касе ба роҳи хато рафтаву гумроҳ гашта ва ба залолат дучор гардидааст ва роҳи ростро ёфта лоиқи ҳидоят ва аз зумраи растагорон шудааст, ин ҳама барои Парвардигор маълум аст.

Дар ояи баъд Аллоҳтаъоло ба Фиристодаи худ (с) таъкид намуда фармудааст, ки итоати мункиронро накунад ва пайрави хулқи хабиси онҳо нашавад.

فَلَا تُطِعِ الْمُكَذِّبِينَ ﴿٨﴾

Фа лā тутиъи-л-муказзибун.8.

8. Пас, дурӯғпиндорандагонро итоат макун.

Ҳангоме ки сардорони куффори Макка хостанд Расул (с)-ро ба дини падаронашон ворид созанд, Аллоҳтаъоло ӯ (с)-ро аз ин кор манъ сохту наҳи кард, то онҳоро итоат накунад. Зеро онҳо ашхосе буданд, ки рисолати Ҳазрат (с) ва Қуръонро ба хотире, ки Аллоҳтаъоло ба ӯ (с) шаръи мустақим ва ҳулқи азимро инъом кардааст дурӯғ ҳисобиданд, бухлу ҳасад варзиданду бардошт накарданд.

وَدُّوا لَوْ تَدَّهِنُ فَيَدَّهِنُونَ ﴿٨﴾

Ваддӯ лав тудҳину фа юдҳинун.9.

9. (Онҳо) орзу доранд, ки мулоимат кунӣ, то нисбати ту онҳо низ нарм шаванд.

Дар дини Ислом бо мушрикони муросои ақидавӣ мумкин нест! Мушриконианд, ки дар баъзе корҳои динӣ барои муросо хушомадро пеша мегиранд. Эй Муҳаммад (с) тавре тӯро пешниҳод кардаанд, ки то ту парастии бутҳои онҳоро кунӣ ва онҳо парастии Худои тӯро кунанд, ту санои буту санамҳои онҳоро гӯӣ ва онҳо Худои тӯро ҳамду сано гӯянд, ҳеҷ гоҳ аз паи чунин таклифҳо марав, зеро ин бар заъфи ақидашон далели рӯшан аст. Охир агар онҳо худоҳои худро бузург медонистанду аз азоби онҳо метарсиданд ҳеҷ вақт ба ибодати Худои ту розӣ намешуданд. Акнун ки бо ту дар ибодат сулҳро пеша мекунад маълум мешавад, ки онҳо хуб медонанд, ки аз худоҳояшон на неки ба вуқӯъ меояд ва на бадӣ, вале ин ҳақиқатро нодида мегиранд ё дидаву дониста онро рӯпӯш мекунад. Ҳамчунин:...

وَلَا تُطِيعُ كُلَّ حَلَّافٍ مَّهِينٍ ﴿٩﴾

Ва лā тутиъ кулла ҳалләфи-м маҳин. 10.

10. Ва ҳар бисёр қасамхори ҳақиру фоҷиро итоат макун!

Эй Муҳаммад (с), ҳамчунин фармони касеро, ки хоҳ ҳақ бошад ё ботил бисёр қасам меҳӯрад қабул макун, ки чунин шахс фоҷиру ҳақир аст. Зеро чунин шахс бо азамат будани Аллоҳ таъолоро ихфот кардааст.

هَمَّا زِمْنَا مَنَّا بِنَمِيمٍ ﴿١٠﴾

Ҳаммāзи-м машшāиṁ би намӯм.11.**11. (ва) ҳар айбгирандаро (ва) ҳар равандаро ба суҳанчинӣ,**

Ҳамчунин Худованд пайғамбари Худ (с)-ро мефармояд, ки ашхоси хурдагиру айбгиранда ва ғайбаткунанда, ки бо ин амалашон гӯшти бародарони худро меҳӯранд пайравӣ макун, ҳамчунин на ба наммому суҳанчинон, ки суҳанро аз як маҷлис ба маҷлиси дигар мебаранд, то нифоқ дар роҳи Худо воқеъ кунанд итоат макун зеро онҳо низ ҳақиру фоҷиранд.

مَنَاعَ لِلْخَيْرِ مُعْتَدٍ أَثِيمٍ ﴿١٢﴾

Маннāъи-л лил хайри муътадин ашӯм.12.**12. (ва) ҳар манъкунандаи молро, аз ҳад гузаштаи гунаҳгорро,**

Инчунин Худованд фармудааст, ки ҳар касеро, ки дар сарф кардани мол бахил аст, дар садақа додан мумсикӣ мекунад, дар роҳи Худо золиму таҷовузкор аст ва зулму душманӣ ва гунаҳгории ӯ аз ҳад гузашта аст пайравӣ макун. Инчунин:...

عُتِلَ بَعْدَ ذَلِكَ زَنِيمٍ ﴿١٣﴾

Ъутуллим баъда зāлика занӯм. 13.**13. (ва) ҳар сахтрӯю баъд аз ин мулҳақ ба қавме (ҳаромзодае)-ро**

Яъне касро, ки беору бешарму берӯ буда, сахтдилу бефаҳм аст илова бар ин сифатҳои бади вай ин аст, ки ибни зино (ҳаромзода) ҳам ҳаст, ки ин сахттарин ва қабехтарин сифат аст, итоат нақун! Фардеро, ки насаби саҳеҳ надорад арабҳо ӯро "даъӣ" (омад) мегӯянд. Ин ишора ба ал-Валид ибни Муғира аст, ки тайи 18 сол касе намедонист писари кист. Чун ӯ ба сини 18 расид танҳо нафаре изҳор дошт, ки ӯ яъне ал-Валид писари ман аст. Маълум аст, ки чун нутфа хабис бошад валад ҳам хабис мешавад. Вақто ки ин сифоти хабиса дар ӯ баръало зоҳир аст, чунин шахсро итоат макун!!!

Дар ривоят омадааст, ки чун ин оёт нозил шуд Валид назди модари худ омад ва гуфт: "Худои Муҳаммад маро ба 9 сифат муаррифӣ кардааст, ки ҳамаи он дар ман зоҳир аст магар якто маро мегӯяд, ки занимӣ ҳастӣ. Агар росташро ба ман нагӯӣ, бо ин корд саратро аз танат чудо месозам." Модараш гуфт: «Падарат инин (ҳез) буд, аз дасташ кори шаб намеомад, барои зоёе нашудани молу мерос баъд аз сарамон, як чӯпонро бар худам

қодир гардонидам ва ту валади ӯ ҳастӣ”. Баъди ин Валид фаҳмид, ки дар ҳақиқат ҳаромзоидашуда аст. Ва он 9 сифат инаст:

1. Ҳаллоф - бисёр қасамхӯр.
2. Маҳин - бадгумон, дуруғӯй.
3. Ҳаммоз - мардумонро айб кунанда,
4. Машоим бинамим - суханчин.
5. Маноъин лилхайр - монеъи хайру эҳсон
6. Мӯътадим – таҷовузкор.
7. Асим - сергуноҳ, пургуноҳ.
8. Утулин – дағал муомила.
9. Заним - ҳаромзоидашуда.

أَنْ كَانَ ذَا مَالٍ وَبَنِينَ

Ан кона за мали-в ва банӣн. 14.

14. ба сабаби он, ки соҳиби мол ва фарзандон ҳаст,

Валид ибни Муғира хеле бадавлат ва соҳиби моли бисёру фарзандони зиёд буд. Табиист, ки инсони камхирад бо соҳиб шудани чунин ашё фахру ғурур варзида нописандии мардум мекунад, сифатҳои пасту разилаи дигар дар ӯ пайдо мешавад ва шукри неъматҳое ки Аллоҳтаъоло ба ӯ додааст ба ҷо намеорад. Валид ибни Муғира 8 сифати пасту зиштро дар худ дошт Аллоҳтаъоло боз як сифати нангинеро ба ӯ нисбат намуд, ки он ҳаромзода будани вай аст. Инро дониста ӯ якбора кофиртар ва бадбахттар гашт. Яъне:...

إِذَا تُلِيٰ عَلَيْهِ ءَايَتُنَا قَالَ أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ

Иза тутлā љалайҳи айātунā қола асāтīру-л-аввалӣн. 15.

15. чун оятҳои моро бар вай хонда шавад, гӯяд: «Афсонаҳои пешиниён аст».

Ҳар гоҳ, ки ба он фоҷири бадбахт оёти Қуръонро хонда мешуд он фоҷири бадбахт аз рӯйи изо расонидан ва масҳара намудани мусалмонон меғуфт, ки ин ҳама хурофот ва афсонаҳои пешиниён аст, ки Муҳаммад онро бофта ба Худо нисбат медиҳад ва худро расул эълон доштааст. Аз ин рӯ, ё ба сабаби дигар Худованд Валидро дар ояти зер ҳушдор медиҳад, ки ба зудӣ ба азоб гирифта мешавад:

سَنَسِمُهُ عَلَى الْخُرْطُومِ ﴿١٦﴾

Са насимуҳу њала-л-хуртум. 16.

16. Зуд аст, дар бинияш доғ(-и сиёҳ) хоҳем ниҳод.

Аллоҳтаъоло гуфтааст, ки мо ба наздикӣ ин худоношиносро нишонае бар хартумаш хоҳем ниҳод, ки то маргаш ўро бо ин нишона хоҳанд шинохт. Ташбеҳи бинӣ ба хартум дар ин ҷо барои он омадааст, ки хартум дар фил ва хинзир дида мешавад. Ин гуна ташбеҳсозӣ нишонаи дар сатҳи хорӣ ва пастӣ қарор доштани инсон аст.

Говону харони борбардор

Беҳ аз одамиёни мардумозор. (Саъдӣ)

Ба таҳқиқ Валид рӯзи ҷанги Бадр аз зарби корд аз бинияш захм бардошт ва он захм сурати ўро зишт намуд нишонаи он то марг дар ў боқӣ монд. Зеро доғи дар рӯй буда бисёр бад аст ва маҳз дар бинӣ буда аз он бадтараст. Ба ин хотир, ки зинати зиёди ҳусни рӯй аз бинӣ аст. Тасаввур кунед рӯи бебинӣ чӣ гуна бад менамояд.

إِنَّا بَلَوْنَهُمْ كَمَا بَلَوْنَا أَصْحَابَ الْجَنَّةِ إِذْ أَقْسَمُوا لَيَصْرِمُنَّهَا مُصْبِحِينَ ﴿١٧﴾

Иннā балавнāхум камā балавнā асҳāба-л-ҷаннати из ақсаму ла ясримуннаҳā мусбиҳин. 17.

17. Ҳаройина, Мо онҳоро озмудем, ҷуноне ки соҳиби бўстонро озмуда будем, чун қасам хӯрданд, ки бўстонро ба ҳангоми субҳ дараву ҷамъ кунанд.

وَلَا يَسْتَتِنُونَ ﴿١٨﴾

Ва лā ястаџнун. 18.

18. Ва «иншоаллоҳ» (Худо хоҳад) нагуфтанд.

Аз мазмуни ин оят маълум мешавад, ки Аллоҳтаъоло аҳли Маккаро бо қаҳтию гуруснагӣ ва даъвати Расулulloҳ (с) мавриди санҷиш қарор додааст. Онҳо бошанд бо дурӯғ пиндоштани пайғамбарӣ ва даъватҳои Расулulloҳ (с), ки барои онҳо як неъматӣ бузург буд, ба Муҳаммад (с) муқобилият нишон дода, муҳорибаҳо орастаанд. Дар натиҷа онҳо яъне мушрикони Макка мисли асҳоби боғ имтиҳон шуданд. Мухтасаран қиссаи асҳоби боғ, зери ояти 32 меояд ин аст: Наздики шаҳри Санъо марде соҳиби

боғи пур аз анвоъи меваҳои гуногун буд. Одаташ он буд, ки ҳангоми ҷамъоварии ҳосил камбағалу бечораву бенавоҳоро ба сӯйи боғ хонда аз самараи он онҳоро бонасиб мегардонид ва бо иззату икром бо онҳо муносибат менамуд. Ёро се писар буд, чун аз олам рафт боғ ба онҳо мерос монд. Писарон "аҳли аёли мо бисёр аст" гуфта, тарки одати падар карда маслиҳат карданд, ки ба ҳоҷатмандон аз ҳосили боғ чизе имсол намедиҳем ва худамон субҳгоҳ рафта онро ҷамъоварӣ менамоем. Вале зикри Худоро аз ёд бароварда лоақал нагуфтанд: "Агар худо розӣ бошад". Онҳо байни худ савганд хӯрданд, ки ин корро аз дигарон пинҳон анҷом бидиҳанд. Бас ҳамагон шаб Аллоҳтаъоло ба сӯйи боғ оташеро фиристонд, ки ҳамаҳо сӯхта хокистар намуд. Чун субҳ фаро расид он се нафар сӯйи боғ раҳсипор гардиданд ва диданд, ки боғ ба якҷоягӣ сӯхтааст. Дар аввал гумон карданд, ки ин боғи онҳо нест ва раҳгум задаанд. Вале зоҳир гашт, ки боғ боғи онҳост. Донистанд, ки бо сабаби нияти бадашон Худованд онҳоро иқоб кардааст. Аз карда пушаймон шуда тавба намуданд, вале кор аз кор гузашта буд. Ояҳои зер ин қиссаро васеътар эзоҳ медиҳанд.

فَطَافَ عَلَيْهَا طَآئِفٌ مِّن رَّبِّكَ وَهُمْ نَائِمُونَ ﴿١٩﴾

Фа тóфа ъалайҳа тóифу-м мир-Раббика ва ҳум нāимун. 19.

19. Пас, бар он бӯстон тавофкунанда (бало)-е аз Парвардигори ту тавоф кард ва онҳо хуфта буданд.

Он тавофкунанда оташе буд аз Осмон, ки бо амри Аллоҳтаъоло ҳангоме, ки соҳибони боғ дар хоби ғафлат буданд батамом боғро сӯхта, хароб намуд ва аз ҳосили боғ бебаҳра монданд. Ин буд подоши хасисӣ ва бадгумонии онҳо.

فَأَصْبَحَتْ كَالصَّرِيمِ ﴿٢٠﴾

Фа асбаҳат ка-с-сарим. 20.

20. Пас, мисли зироъати буридашуда гардид.

Боғ сурати замини даравидашударо мемонд, ки дар он дарахте ба назар намерасид.

فَتَنَادَوْا مُصْبِحِينَ ﴿٢١﴾

Фа танāдав мусбиҳин. 21.

21. Пас, овоз доданд субҳкунон ба якдигар,

Ба ҳангоми дамидани субҳ ҳамдигарро овоз доданд то ба боғ раванд.

أَنْ أَغْدُوا عَلَىٰ حَرْتِكُمْ إِنْ كُنْتُمْ صَرِمِينَ ﴿٢٢﴾

Анигдуъ ъалаъ ҳарџикум ин кунтум сори́мӣн. 22.

22. ки агар шумо даравқунанда бошед, пагоҳ ба кишти худ равед.

Ҳамдигарро барои ҷамъоварии ҳосил саҳаргоҳон даъват намуданд то ба боғашон раванд.

فَانْطَلِقُوا وَهُمْ يَتَخَفَتُونَ ﴿٢٣﴾

Фанталақу ва ҳум ятахофатун. 23.

23. Пас, бо якдигар пинҳон суҳангӯён рафтанд.

Ҳангоми рафтан ба сӯи боғ онҳо бо ҳамдигар бо овози паст ҳарф мезаданд то бечораву бенаво аз рафтанашон огоҳӣ наёбад ва:

أَنْ لَا يَدْخُلْنَهَا الْيَوْمَ عَلَيْكُمْ مَسْكِينٌ ﴿٢٤﴾

Ал-лаъ ядхуланнаҳа-л-явма ъалайкум-м мискин. 24.

24. «Бояд имрӯз ҳеҷ фақир дар бӯстони шумо дохил нашавад».

Мақсад аз барвақт рафтан ва оҳиста рафтани паст суҳан гуфтан ин буд, ки ягон мискинро қодир нагардонанд, ки дохили боғашон шавад, агарчи огоҳ ҳам шавад.

وَعَدُوا عَلَىٰ حَرْدٍ قَدِيرِينَ ﴿٢٥﴾

Ва гадав ъалаъ ҳардин қодирӣн. 25.

25. Ва пагоҳ, бинобар қасди тавоноие, ки ба манъи фақирон доштанд, расиданд.

Он маслиҳату қудрату тавоноие, ки доштанд бо вучуди ин оғуштаи ғам ҳам буданд, ки мабодо камбағалон хабардор шаванд. Худро ба ин кор яъне ба пинҳонкорӣ қодир дониста, саҳарии барвақт сӯи боғ рафтанд.

فَلَمَّا رَأَوْهَا قَالُوا إِنَّا لَضَالُّونَ ﴿٢٦﴾

Фа ламма раавҳа қолӯ инна ла зёллун. 26.

26. Пас, он гоҳ бӯстонро диданд, ки ба бӯстон монанд нест, гуфтанд: «Ҳаройина, мо роҳро ғалат кардаем.

Чун бар сари боғи худ расиданд, он ҷо бӯстон не, балки харобазорро диданд ва гуфтанд, ки шояд мо ба сабаби торикӣ роҳро гум карда бошем, вале оҳиста - оҳиста ба онҳо зоҳир гашт, ки роҳ роҳи боғаст, аммо боғашон сӯхтаву валангор шудааст. Ҳақиқатро дарк карда гуфтанд:

بَلْ نَحْنُ مَحْرُومُونَ

Бал наҳну маҳрумун. 27.

27. На, балки мо маҳрумкардашудагонем!».

Онҳо ба айби бадгумонии хеш иқрор шуда гуфтанд, ки ин подоши нияти пастамон аст. Аз мост, ки бар мост. Хулоса, онҳо чун шукри неъматӣ Худоро ба ҷо наоварданд аз ҳосили боғашон маҳрум монданд ва:

قَالَ أَوْسَطُهُمْ أَلَمْ أَقُلْ لَكُمْ لَوْلَا تُسَبِّحُونَ

Қола авсаṭуҳум а-лам ақул-л лакум лав лā тусаббихун. 28.

28. Беҳтарини онҳо гуфт: «Оё ба шумо нагуфта будам, ки чаро Худоро ба поки ёд намекунед?».

Оқилтарин ва одилтарини онҳо боғи сӯхтаро дида, сухани хешро ба ёд оварда ба онҳо хитоб намуд, ки оё ба шумо нагуфта будам Худоро фаромӯш макунед, иншоаллоҳ гӯед? Агар шумо бар нафсони худ зулм намекардед, шукри неъматӣ ба шумо додаро ба ҷо меовардед, ҳоҷатмандонро аз он бонасиб мегардонидед, нияти бадро бар дилҳои худ роҳ намедодед, ҳарисӣ намекардед ва Худоро ба ёд оварда толиби аҷру савоб мебудед, Худованд ба шумо чунин муомиларо пеш намегирифт ва ба ин бало гирифтратон намесохт.

Розӣ дар тафсир худ гуфтааст: “Ҳине, ки онҳо қасди манъи закот намуданд ва ба молу дороию қудрати худ мағрур шуданд оқилтарини онҳо гуфт: “Аз ин раъйи худ боз гардед, аз амри Худо сар мапечед ва ҳанӯз, ки азоби Ё таъоло бар сари шумо фуруд наомадааст тавба кунед. Вале онҳо гӯш ба ҳарфи ӯ надоданд ва чун боғи сӯхтаро диданд ба тавбагӯй пардохтанд, ки суде надошт.”

**Шукри неъмат, неъматат афзун кунад,
Куфри неъмат, аз кафат берун кунад.**

قَالُوا سُبْحَنَ رَبِّنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٢٩﴾

Қолу субҳана Раббинā иннā куннā ʒолимйн. 29.

29. Гуфтанд: «Ба покӣ ёд мекунем Парвардигори худро, (ки) Ҳаройина, мо ситамгор будем».

Аз мушоҳидаи ҳодиса бо чашми хирад нуқсони ҳешро пайи бурда, гуфтанд: “Мо аз Худованд домангир нестем, балки ҳуди мо золим ҳастем, ки бар нафсҳои худ ситам кардем ва ба ҳаққи мискинону бечорагон зомин шудем”. Аз кардаи хеш пушаймон шуданд ва ба сари тоъат омаданд...

فَأَقْبَلَ بَعْضُهُمْ عَلَىٰ بَعْضٍ يَتْلَوْهُمْ ﴿٣٠﴾

Фа ақбала баъзҳум ʒалā баъзи-й яталāвамун. 30.

30. Пас, баъзеи онҳо бар баъзе рӯй оварда, маломаткунон бо якдигар,

Онҳо бо якдигар ба баҳсу мунозара пардохтанд. Яке дигареро мегуфт: “Ту маро аз фақирӣ тарсонидӣ.” Дигараш мегуфт: “Оё ту набудӣ маро ба ҷамъи мол ҳарис сохтӣ.” Хулоса, ба гуфтани ин гуна суханҳо ҳамдигарро маломат мекарданд.

قَالُوا يَوَيْلَنَا إِنَّا كُنَّا ظَالِمِينَ ﴿٣١﴾

Қолу йā вайланā иннā куннā ʒоғйн. 31.

31. гуфтанд: «Эй вой бар мо, ҳамоно, мо азҳадгузаштагон будем.

Чун дақиқ тафаккур карданд гуфтанд, ки эй вой бар мо, ки аз ҳад зиёд золим будаем. Фуқароро аз насибаашон маҳрум сохтем, Худоро фаромӯш кардем, ба Ё таваккал накардем. Хулоса, онҳо гуноҳи ҳешро азим шумурда гуфтанд, ки агар Худованд моро мағфират накунад аз ҷумлаи золимон бошем. Боз ҳам ноумед нашуданд ва гуфтанд:

عَسَىٰ رَبُّنَا أَنْ يُبَدِّلَنَا حَيْرًا مِّنْهَا إِنَّا إِلَىٰ رَبِّنَا رَاغِبُونَ ﴿٣٢﴾

ʒасā Раббунā ай юбдиланā хайра-м минҳā иннā илā Раббинā роғибун. 32.

32. Умед аст, ки Парвардигори мо барои мо бӯстоне беҳтар аз ин бӯстон иваз диҳад, ҳаройина, мо ба сӯйи Парвардигори худ рағбаткунандагонем».

Соҳибони боғ аз Худои худ ноумед нагаштанд, балки гуфтанд, ки мо мағфирату хайру эҳсони Худовандро ба чашм медорем, умед аст, ки бар ивази ин боғи сӯхта ба мо бўстони беҳтареро насиб кунад. Зеро мо майл ва рағбат ба сӯйи Худои худ дорем.

Валлоҳу аълам мақсад аз қисса ин аст, ки ба дигарон ибрат шавад то дар додани закоту садақа мумсикию бахилӣ накунад, ки бо андаке ҳарисӣ ва сарпечӣ аз адои закоту баъзе таъовуноти (ёриҳои) динӣ тамоми мол барбод меравад ва азоби Худо фуру меояд. Дигар дасти надомат бар сар зананд ҳам, лекин фоидае нест.

كَذَٰلِكَ الْعَذَابُ وَلَٰعَذَابُ الْآخِرَةِ أَكْبَرُ لَوْ كَانُوا يَعْلَمُونَ ﴿٣٣﴾

Казāлика-л-ъазāб. Ва лаъазāбу-л-āхирати акбар. Лав кāну яъламун. 33.

33. Ҳамчунин аст азоб(-и дунё). Кош медонистанд, ки ҳамоно, азоби охират (аз ин ҳам) бузургтар аст.

Яъне мисли азобе, ки ба аҳли бўстон нозил шуд, дар рӯзи Бадр ба Қурайшиҳо низ азоб нозил шуд. Албатта, боз азоби охират аз азоби дунё сахттару бузургтар аст. Агар назди онҳо ақлу фаҳм бошад мефаҳманд.

Ибни Аббос (р) гуфта, ки ин мисол барои мушрикони Макка аст, ки аз Макка хориҷ шуда аҳд карданд, ба Бадр меравем то Муҳаммад (с)-ро накушем ба Макка пас намегардем ва асҳобашро низ бояд ҳалок созем. Онҳо ҳамр нӯшида ҳофизаҳо ва раққосаҳо ҳамроҳи худ гирифта, хеле мастигарӣ карданд. Худованд гумони онҳоро бар зидди худашон равона сохт, ки ҳам кушта, ҳам асир ва ҳам олудаву оғуштаи хун шуданд. Давоми қиссаро дар дигар сура Худо хоҳад меҳонем. Дар давоми сура Аллоҳтаъоло аз ҳоли муъминони ботақво, ки дар охират барои онҳо боғу бўстонҳо омода шудааст, ки дар онҳо ба ғайри неъматӣ холис ягон чизи нофориам ба назар намерасад хотиррасон мекунад.

إِنَّ لِلْمُتَّقِينَ عِندَ رَبِّهِمْ جَنَّاتٍ النَّعِيمِ ﴿٣٤﴾

Инна лил муттақинаъ инда Раббихим ҷаннāти-наъим. 34.

34. Ҳаройина, назди Парвардигорашон барои муттақӣён бўстонҳои неъмат аст.

Сарватмандони Қурайш ин ояро шунида, ба мусалмонон гуфтанд: “Аллоҳтаъоло моро аз шумо дар дунё доротар ва болотар бо мол сохтааст, агар ҳаёти охират рост бошад”. Он ҷо ҳам лозим аст, ки мо аз шумо сарватмандтар бошем. Аллоҳтаъоло бо ояи зер ин гумону ақидаи онҳоро рад намуд, ки:

أَفَنَجْعَلُ الْمُسْلِمِينَ كَالْجَرْمِينِ ﴿٣٥﴾

А-фа наҷъалу-л муслимӣна ка-л-мучримӣн. 35.

35. Оё гардонем мусалмононро монанди гунаҳкорон?

Ӯ таъоло мегӯяд ҳеҷ вақт байни осӣ (гунаҳкор)-у мутеъ (итоаткор) ва мӯҳсин (накӯкор)-у мучрим (гунаҳкор) баробарӣ нахоҳад шуд. Ояи мазкур барои мағрурини Қурайш ва ба ҳар касе, ки ин сифатро дорад як сарзаниши Худованд аст.

مَا لَكُمْ كَيْفَ تَحْكُمُونَ ﴿٣٦﴾

Мā лакум кайфа таҳкумӯн. 36.

36. Чист шуморо, чӣ гуна ҳукм мекунед?

Шумо бо кадом далел байни мутеъу осӣ, муъмину кофир ин гуна баробарино ҳукм мекунед? Ин ҳукми шумо аҷоиб аст. Ҳеҷ як оқил чунин ҳукми аблаҳона намекунад. Ҳол он ки назди Худованд ин ду тоифа аз ҳамдигар фарқи зиёд доранд:

أَمْ لَكُمْ كِتَابٌ فِيهِ تَدْرُسُونَ ﴿٣٧﴾

Ам лакум китāбуи фӣҳи тадрусӯн. 37.

37. Оё назди шумо китобе ҳаст, ки дар вай тиловат мекунед,

Ё магар барои шумо ба ҷуз Қуръони маҷид ягон китоби алоҳидаи илоҳӣ нозил шудааст, ки онро хондаву тиловат намуда, дар асоси он чунин ҳукм мебароред?

إِنَّ لَكُمْ فِيهِ لَمَا تَخَيَّرُونَ ﴿٣٨﴾

Инна лакум фӣҳи ламā тахайярӯн. 38.

38. ки ба ростӣ он чӣ ихтиёр мекунед, шуморо дар он ҳаст?

Аллоҳтаъоло дар зимни ояи карима ба сарватмандони Қурайш суол медиҳад, ки фарз кардем чунин як китоби ғайри Қуръонӣ бар шумо нозил шуда бошад, оё он тибқи хоҳишу мақсади шумо навишта шудааст? Оё шумо онро хондеду фаҳмидед, ки

ончи матлабу хоҳиши шумост, дар охират онро соҳиб мешавад?
На! Ҳаргиз чунин нашудааст ва намешавад!

Ояи зер аз рӯи ҳукму саволу инкор давоми ояи болост.

﴿٣٩﴾ أَمْ لَكُمْ أَيْمَنْ عَلَيْنَا بَلِغَةٌ إِلَى يَوْمِ الْقِيَمَةِ إِنَّ لَكُمْ لِمَا تَحْكُمُونَ

Ам лакум аймāнун љалайнā бāлигātун илā явми-л-қийāмати инна лакум ламā таҳкумун. 39.

39. Оё мар шуморо бар зиммаи Мо аҳди муҳкам аст, ки он то рӯзи қиёмат расандаву басанда аст, (ба ин мазмун, ки) албатта, он чи ҳукм кунед, барои шумост?

Оё магар миёни мову шумо аҳдномаи бовариноки мустаҳками мӯҳрзада то рӯзи қиёмат ҳаст, ки он чи меҳоҳед ва ирода мекунад, ҳукм хоҳед кард, то ба шумо дода шавад? Албатта, на чунин аст, ки гуноҳ содир кунеду бо хоҳиши нафсатон ҳукм бароред. Ҳаргиз ин хел наҳоҳад шуд! Ва боз меғӯед, ки мо дар қиёмат аз шумо дида болотару бошарафем!

﴿٤٠﴾ سَلِّمُوا إِلَيْهِمْ بِذَلِكَ زَعِيمٌ

Салҳум айюҳум би зāлика заъим. 40.

40. Аз мушрикони бипурс: «Кадом яке аз онҳо ба он зомину кафил аст?»

Эй Муҳаммад (с), аз ин мушрикони бипурс, ки кадоми аз онҳо дар охират ба ин ҳукме, ки меғӯянд мо бар муъминҳо дастболо хоҳем шуд ва ҳол он, ки барои ин ягон далел надоранд, кафил хоҳад шуд? Ин гуна суол худ як истехзо бар мушрикин аст, зеро онҳо ҳукми хандаовар ва аз ақл берун мебароранд ва ба чунин саволҳо ҷавоб гардонида ҳам наметавонанд. Дар идомаи суол боз Худованд меғӯяд:

﴿٤١﴾ أَمْ لَهُمْ شُرَكَاءُ فَلْيَأْتُوا بِشُرَكَائِهِمْ إِنْ كَانُوا صَادِقِينَ

Ам лаҳум шуракāу фа-л яътӯ би шуракāиҳум ий кāнӯ содиқин. 41.

41. Оё аз барои мушрикони шарикони ҳастанд?». Пас, агар ростгӯяндагон бошанд, бояд, ки шарикони худро биёранд.

Дар ин оя "шарикон" ба ду маъно омадааст. Аввал мурод аз "шарикон" ҳамон буту санамҳояшон ҳаст, ки онҳоро парастид мекунанд. Агар ҳамин буту санамҳои бечонашон онҳоро таълим

дода бошанд, ки дар охират мушрикони бар муъминон дастболоянд, биёранд онҳоро то бубинем аз дасташон чӣ меояд? Дувум мурод аз "шарикон" ин аст, ки ба ҷуз он буту санамхояшон агар ҳомию ҳидоятгари дигаре доранд, вайҳоро низ биёранд, агар ростгӯй бошанд.

Дар замони кунунӣ ба ин монанд рафтори баъзе аз сарватмандон мушоҳида мешавад, ки мақсади асосии онҳо танҳо ҷамъоварию пулу мол аст. Онҳо аз молдории худ мағрур гашта, Худоро аз ёд бурдаанд. Як ақида онҳоро фаро гирифтааст, ки пулу мол бошад ҳама корро кардан мумкин. Як чизро фаромӯш кардаанд, ки дар охират пулу моли аз роҳи ҳаром ба дастамада калтаки сарашон хоҳад шуд. Дар охират ба имону эътиқоди инсон нигоҳ карда, ҳукм бароварда мешавад. Ҳар сарфе, ки олуда ба ҳаром аст на Ҳаҷ, на садақа, на қурбонӣ, на нафақа ва на дигару дигар назди Худованд мақбул нест. Инро ҳеҷ кас рад карда наметавонад. Охир Ислом ва Қуръон барои наҷоти башарият омадааст на барои фасод сохтани он! Пас чӣ гуна ба фасоду ҳаромкорӣ шуғл варзида, боз умеди аҷру савоб карда мешавад?

Аҳволи мағрур чӣ гуна хоҳад буд ояи зер хабар медиҳад.

يَوْمَ يُكْشَفُ عَنْ سَاقٍ وَيُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ فَلَا يَسْتَطِيعُونَ

Явма юкшафу ʼан сâқи-в ва юдъавна ила-с-сучʼуди фа лā ястатӣʼун. 42.

42. Рӯзе, ки аз соқ во (кушода) шавад ва онҳоро ба сӯйи сачда хонда шавад, пас, натавонанд.

Рӯзи қиёмат, ки бисёр пуршиддату пуриштироб аст, аз он андаке кушода шавад ва чун ҳамаро ба сачда кардан хонда шавад муъминон ва муъминаҳо сар ба сачда баранд. Аммо онҳое, ки мол сарф карданду вале барои Худо накарданд, балки сарфи молашон ба ғарази дигар чиз ё дигар кас - ҳамсоя, маърака, зану фарзанд, падару модар, кибр, гурур, риё, шуҳрат, сумъа бошад сачда карда натавонанд. Пушташон ба мисли табақ ё тахта сахт гардад, ки хам шуда натавонанд. Аҳволи муъминон, ки чунин аст аз кофарон чӣ гуна бошад? Чун сачда карда натавонистанд, ҷойи онҳо маълум аст. Дар шарҳи калимаи соқ чанд маънӣ омадааст. **1.** Сахтии қиёмат. **2.** Сахттарин соати қиёмат. **3.** Як амри рӯзи изтиробкунандаи ҳавли рӯзи қиёмат. **4.** Вақто, ки парда аз рӯйи аъмол бардошта мешавад ҳама ҳозир мегардад. **5.** Мурод аз соқ нури азим аст, агар он, кашф карда шавад ҳама аз барои сачда

сар паст мекунанд. Магар ононе, ки дар дунё сачда накарданду дар роҳи дуруст нарафтанд, онҳо сачда карда наметавонанд. Аммо ҷамоли Аллоҳтаъолоро фақат муъминон ва муъминаҳо мебинанд. Ҳаминаш ба ҳақиқат наздик аст зеро, калимаи "соқ" аз ҷумлаи калимаҳои муташобихот аст. Даҳшати дигари рӯзи қиёматро барои чунин шахсон ояти зер эзоҳ медиҳад.

خَشَعَةً أَبْصَرُهُمْ تَرَهِقُهُمْ ذِلَّةٌ وَقَدْ كَانُوا يُدْعَوْنَ إِلَى السُّجُودِ وَهُمْ

سَلِمُونَ ﴿٤٣﴾

Хошиъатан абсоруҳум тарҳақуҳум зиллаҳ. Ва қад кәнӯ юдъавна ила-с-сучӯди ва ҳум салимун. 43.

43. Чашмонашон пур аз тарс ва онҳоро хорӣ фуру гирад.

Батаҳқиқ, онҳоро (дар дунё) ба сӯйи сучуд хонда мешуданд ва онҳо саломат буданд, сачда намекарданд.

Дар дунё мардуми панддодашаванда чун Валид ва амсоли онҳо, ки саломат буданд ва метавонишанд сачда кунанд ба намозхонӣ ва сачда кардан аз тарафи доъиён роҳнамой шуданд, вале онҳо фирефта ба моли дунё гашта панд нагирифтанд ва сачда накарданд, акнун чун таҷаллии ӯ таъоло дар қиёмат зоҳир шавад, онҳоро амр ба сачда мешавад ҳама сачда мекунанд. Вале кофарону мунофиқону аҳли ғурур пушташон саҳт мешавад ва хоҳанд, ки сачда кунанд акси ҳол ба онҳо рӯй медиҳад ба пушт меафтанд, чунки дар дунё сачда намекарданд. Дар ин ҳол чашмонашон аз тарсу ҳарос пур гашта ҷӣ кор карданашонро намедонанд. Зеро Худованд аз чунин ашхос қудрати сачдаро гирифтааст. Бинобар ифрот ва ғафлате, ки онҳо дар дунё доштанд, оҳу ҳасрату надоматашон зиёда гардад, вале барои онҳо ғоидае нест.

Ин як панде буд, ки инсон кибру ғурур, ман-маниро як сӯ гузошта, вақти доштаашро ба сачдаи Худованд равона созад, то аз хиҷолати рӯзи қиёмат дар амон монад.

فَذَرْنِي وَمَنْ يُكَذِّبُ هَذَا الْحَدِيثِ سَنَسْتَدْرِجُهُمْ مِّنْ حَيْثُ لَا

يَعْلَمُونَ ﴿٤٤﴾

**Фа ẓарнӣ ва ма-й юказзибу би ҳāза-л-ҳадӣ. Са
настадриҷухум-м мин ҳайџу лā яъламун.44.**

**44. Пас, бигзор Маро бо шахсоне, ки ин сухан (Қуръон)-ро дурӯғ
мешуморанд. Ба зудӣ онҳоро аз роҳе фуру ҳоҳем кашид, ки
намедонанд.**

Аллоҳтаъоло дар ин оят ба Ҳабиби Худ (с) фармудааст, ки шахсони бо моли дунё фирефта шудаи аз худрафтаро ва онҳое, ки ҷазои охиратро дурӯғ мешуморанд ва ба насиҳати ту гӯш намедиҳанд ба ман бигзор! Мо тавре онҳоро ҷазо хоҳем дод, ки ҳеҷ интизораш набуданд ва ба гӯшаи ҳаёлашон ҳам намерасид. Яъне ба тариқи истидроҷи молу неъмат аз онҳо интиқом гирифта мешавад. Истидроҷ гуфта аз мақоми волои охират дараҷа ба дараҷа фаровардану ҳамзамон дар дунё соҳиби бахту тахт намуданро гӯянд. Худованд дар ин дунё ба ашхоси ба молашон мағрур гашта ба ивази ин гуноҳашон боз неъматӣ нав медиҳад. Онҳо мағруртар гашта боз гуноҳи нав мекунанд. Онҳо ботадриҷ истиғфорро фаромӯш мекунанд. Ва мешавад, ки молу неъматӣ онҳо дараҷа ба дараҷа, зина ба зина дар дунё боло равад ва онҳо имтиҳони илоҳиро фаромӯш карда, гумон кунанд, ки ин ҳама аз фазли худи онҳост. Вале намедонанд, ки на чунин аст, ки онҳо пиндоштанд, бояд ба яқин инро бидонанд, ки ин истидроҷи молу неъмат боиси ҳалоки онҳо мешавад. Зеро, ҷавоби ин қадар неъматро дода наметавонанд. Ҷойи тааҷуб нест, ки дунёи фонӣ дар назди Худованд қадри як пари пашша арзиш надорад. Бинобар ин Аллоҳтаъоло дар додани неъмат бо бандаҳои худ хоҳ кофир бошад хоҳ муъмин аз рӯи иродаи худ муомила мекунад. Худованди Раҳиму Раҳмон бо сабаби гуноҳ дарҳол бандаашро ба азоб гирифтор намекунад, балки Ё таъоло боз меҳрубонӣ карда, дар ин кор таъхир мекунад, то шояд махлуқи ношукраш ба худ биёяду истиғфор кунад. Вале ин банда бошад ба ҷойи шукру ибодату тақво мартабаи инсониро бо дороияш вазну ченак карда мегӯяд, ки агар фазли ман набошад ин қадар соҳиби мол мешудаму ба ин мақому мартабаи баланд мерасидам? Беҳабар аз ин ки Худованд ин молу сарватро барои имтиҳон ба вай додааст.

Хулоса, ин гуна афрод мағрур нашаванд, ки гуноҳ мекунанду бо вучуди ин иқболашон баланд ва молашон зиёда мегардад. Таъкидан ин тоифа бояд огоҳ шаванд, ки афзуншавии сарвати онҳо барои истидроҷи онҳост. Яъне ҳар қадар ин гурӯҳ гуноҳ кунанду бо неъмат шаванд ва ба мақсадҳои худ расанд, ҳамон қадар мӯҷибу гирифтори азоб хоҳанд шуд. Онҳо аз азоб дар

сурате амон хоҳанд ёфт, ки онҳо ба Худо, ба Расул (с) ва ба ҷазову мукофоти амал ва ба рӯзи қиёмат имон биёранду амали солеҳ кунанд. Ҳамчунин шукри неъматро бидуни олууда сохтан ба кибру риёву талаби шӯҳрат ва дигар ғаразе, ки Худо дар он розӣ нест ба ҷо оварда, дар роҳи хайру савоб сарф созанд ва бо тавбаю тазарруъ қабули онро аз Худованд бо дуъо хоҳон бошанд. Барои шахсони Валид ибни Муғира сифатон дар оятҳои зер таҳдид идома дорад:

وَأَمْلَى لَهُمْ إِنَّ كَيْدِي مَتِينٌ ﴿٤٥﴾

Ва умли лаҳум. Инна кайди матин.45.

45. Ва онҳоро муҳлат хоҳем дод. Ҳаройина, тадбири Ман муҳкам аст.

Худованд дар ин оят хабар додааст, ки Мо ба ингуна шахсон муҳлат хоҳем дод. Ба онҳо мол медиҳам, умрашонро дароз месозам, то гуноҳашон зиёда гардад локин инро бояд донанд, ки тадбиру интиқоми ман аз кофирон басо саҳт аст. Чун онҳо ба азоб гирифтор шаванд, дигар онҳо халосӣ надоранд. Барои ин ашхоси ба дунё мағрургашта, ки ризқашон васеъ молашон афзун, тану ҷонашон сихату саломат аст дар зоҳир эҳсон аст. Вале дар ботин калтаки сарашон хоҳад шуд, ки ин ҳама дорой бо мақсади иқобу азобашон ба онҳо дода шудааст. Наъзу биллоҳ.

أَمْ تَسْأَلُهُمْ أَجْرًا فَهُمْ مِنْ مَّغْرَمٍ مُثْقَلُونَ ﴿٤٦﴾

Ам тас-алухум аҷраи фаҳум-м мим маграми-м мушқалун.46.

46. Оё аз онҳо музде металабӣ? Пас, онҳо аз товон гаронбор шудаанд?

Эй Муҳаммад (с), оё аз онҳо дар баробари таблиғи рисолати худ мол талаб мекуни? Онҳо барои адои дархости ту гаронбор шуда, дар қарзу товон фурӯ рафта аз адои қарз берун баромада наметавонанд? Агар чунин нест сабаби динро қабул накарданашон дар чист? Ояти зер ин таҳдидро идома медиҳад:

أَمْ عِنْدَهُمُ الْغَيْبُ فَهُمْ يَكْتُبُونَ ﴿٤٧﴾

Ам ғиндаҳуму-л-ғайбу фа ҳум яктубун. 47.

47. Оё назди онҳо илми гайб аст? Пас, онҳо менависанд?

Ояи мазкур аз рӯйи суол давоми ояи қабли аст. Оё назди онҳо "лавҳулмаҳфуз" аст, ки дар он илми ғайб дарҷ гардидаасту онҳо аз он кӯчонида ҳукм мекунад, ки худашон аз аҳли имон беҳтаранд? Оё ҳамин сабаб шудааст, ки онҳо ба куфру туғён доимӣ боқӣ хоҳанд монд? Ҳаргиз чунин нест ва нахоҳад шуд!

Бо ҳамин оят шарҳи аҳволи мушрикони хотима ёфт, Аллоҳтаъоло қиссаи Ҳазрати Юнус (а)-ро мисол оварда Ҳабибаш (с)-ро дар ояти зер ба сабру таҳаммул даъват кардааст.

فَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ وَلَا تَكُنْ كَصَاحِبِ الْحُوتِ إِذْ نَادَىٰ وَهُوَ

**Фасбир ли ҳукми Раббика ва лā такуъ ка соҳиби-л ҳути
из нāдā ва ҳува макзӯм. 48.**

48. Пас, аз барои ҳукми Парвардигори худ сабр кун ва монанди соҳиби ҳут (моҳӣ) мабош, ки чун дуъо кард ва дили ӯ пур аз гам шуда буд.

Эй Муҳаммад (с), дар ҷафои қавми хеш сабрро пешаи худ соз. Дар заҷри онҳо мисли Юнус ибни Мато (а) шитобзада мабош. Омадааст, ки чун қавми ӯ (а) имон наоварданд, бар онҳо ғазаб карда онҳоро тарк намуд. Чун ӯ (а) ба кишти савор шуд қиссаи кӯтоҳ моҳии калоне дар дарё ӯ (а)-ро фурӯ бурд. Вақто ӯ (а) дар торикии ишками моҳӣ, гирифтори ғаму андӯҳ шуд Худои хешро ёд мекард ва нидо менамуд.

لَوْلَا أَن تَدَارَكَهُ نِعْمَةٌ مِّن رَّبِّهِ لَنُبِذَ بِالْعَرَاءِ وَهُوَ مَذْمُومٌ

**Лав лā аъ тадāракаҳу ниъматум ми-р-Раббиҳи ла нубиза
би-л-ъарӯи ва ҳува мазмӯм. 49.**

49. Агар ӯро раҳмате аз ҷониби Парвардигораиш дарнамеёфт, албатта, ӯ дар замини бегиёҳ партофта мешуд ва ӯ бадҳол мебуд!

Агар Худованд дуои Юнус (а)-ро намешунид ва раҳматашро ба ӯ арзони намедошт вай бар як замини сӯхтаи бегиёҳ партофта мешуд. Вале раҳмати Худо ӯ (а)-ро дарёфт, ба вай тавфиқ дод, ки тавба кунад. Аз ин рӯ ба маломати Худо гирифтор нашуд.

Ривоят шуда, ки ҳазрати Юнус (а) дар Ироқ дар Найнаво ном вилоят пайғамбарӣ мекард. Аҳли он диёр бутпараст буда, аз ҳеҷ гуна гуноҳ рӯ намегардониданд. Ҳарчанд ҳазрати Юнус (а) онҳоро аз ин кор манъ карда ба сӯйи Худо даъваташон намуд ӯ (а)-ро гӯш накарданд. Пас, Юнус (а) ба худ андеша кард, ки маро дар миёни гунаҳгорон истодан дигар ҷоиз нест. Ба ин иҷтиҳоди худ амал карду тарки он диёр намуд. Чун бар лаби баҳре расид аз милоҳон хоҳиш кард ӯро бо худ гиранд. Онҳо розӣ шуданд. Дар аснои сафар тӯфон бархост. Аҳли киштӣ ҳама ба изтироб афтоданд. Гуфтанд: “Аз ин тӯфон ҳама ба ҳалокат хоҳем расид. Машварат оростанд, ки байни мо касе гунаҳгор аст, қуръа мепартоем ба номи касе, ки барояд ӯро бо мақсади қурбонӣ ба баҳр мепартоем.” Шояд итоби ӯ таъоло буд, ки чанд дафъа қуръа партофтанд, ба номи Юнус (а) баромад. Пас ӯ (а)-ро ба баҳр ҳаво доданд. Худованд Ҳут (номи моҳӣ)-ро амр кард, ки ӯ (а)-ро фурӯ барад, аммо ҳазм насозад. ӯ (а) дар ишками моҳӣ бошад ҳам раҳмати ӯ таъоло ба ӯ (а) даррасид ва ӯ (а)-ро инъом карду ба зикри ҳудаш машғул сохт ва ӯ (а) ёди Худо мекард ва зораю тазарруи зиёде менамуд. Худованд дуъои ӯ (а)-ро иҷобат фармуд. Дуъои ӯ (а) ин буд: **«Ло илоҳа илло анта субҳонака инни кунту миназзолимин»**. Ин суҳанро фариштагон атрофи Арш шунида гуфтанд: “Ё рабб, ин овози заифи шинохташуда аз билоди ғариба кӣ бошад?” Аллоҳ таборака ва таъоло гуфт: **“Оё намениносед?”** Гуфтанд: “Не! Ё Раббӣ.” ӯ таъоло гуфт: **“Ин бандаам Юнус аст.”** Гуфтанд: “Бандае, ки ҳамеша амалҳои солеҳаш бардошта мешуд ва дуъоҳояш иҷобат мегашт, ин ҳамон аст?” ӯ таъоло Гуфт: **“Оре!”** Гуфтанд! “Оё раҳмаш намекунӣ, бас ӯро аз бало наҷот диҳӣ.” Аллоҳтаъоло Ҳутро амр кард Ҳут баъди чанд муддат ӯро беозор берун аз баҳр ба Замин ниҳод.

فَاجْتَبَاهُ رَبُّهُ فَجَعَلَهُ مِنَ الصَّالِحِينَ

Фаҷтабаҳу Раббуҳу фа ҷаъалаҳу мина-с солиҳин. 50.

50. Пас, ӯро Парвардигор баргузид ва аз ҷумлаи солеҳон гардонид.

Аллоҳтаъоло дуъои Юнус (а)-ро иҷобат намуда, аз торикӣ раҳояш сохт. Чун Юнус (а) нозук ва беҳолу бемадору заиф гардида буд, чанд муддат беҳуш гашт. Худованд бар вай раҳм кард ва бо мақсади аз офтоб зарар наёфтаниш дарахти сербарг - (кадӯ)-ро офарид то болои ӯ соя афканад. Ба тадриҷ ҳазрати Юнус (а) ба худ омада сиҳат ёфт. Аз Худо амр шуд, ки ба назди қавмаш

баргардад. Онҳо зиёда аз 100 ҳазор буданд. Баъзе нишонаҳои азобҳое, ки Юнус (а) ба онҳо ваъда дода буд, алақай зоҳир шуда буд. Ҳама рӯ ба тавбаву тазарруъ оварданд. Худованд онҳоро ба сӯйи роҳи ростӣ ҳидоят намуд.

وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَرِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ

وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ ﴿٥١﴾

Ва ий якāду-л-лазӣна кафару ла юзлиқунака би абсориҳим ламма самиъу-з-Зикра ва яқулуна иннаҳу ла мачнун. 51.

51. Ва ҳаройина, касоне, ки кофир шуданд, наздиканд туро ба чашмҳои (тези) худ, он замоне ки Қуръонро шуниданд, билағжонанд ва мегӯянд: «Ба ростӣ, ин Пайгамбар девона аст».

Зимни ояти мазкур Худованд фармудааст, ки ба таҳқиқ қариб аст, ки кофирони Макка туро аз шиддати ғазаб бо чашми бадашон биғалтонанд ва ҳалок кунанд. Ҳангоме ки Қуръон хондани туро шуниданд аз рӯйи буғзу ҳасаду адоват гуфтанд, ки ту (Мухаммад (с)) девона ҳастӣ.

Сабаби нузули оя инаст, ки дар қабилаи арабҳои Бани Асад чашмгарҳо буд. Агар яке аз онҳо уштури фарбеҳро медид агар ба он бо чашми бад назар медӯхт, ба хона меомада дарҳол ба духтараш мегуфт, ки зарфро гирифта рафта аз хонаи фалон кас (яъне соҳиби уштур) гӯшт биёр. Зеро ӯ яқин медонист, ки баъди нигоҳи ӯ он уштур бемор шуда мемурад. Соҳибонаш маҷбуран онро мекушанд. Ана, аз ҳамин қабила чашмгарҳо оварданд то ки Расулulloҳ (с)-ро чашм кунанд. Ин оят бар ҳақ будан ва расидани таъсири чашм бо амри Аллоҳтаъоло далел аст. Дар ҳадис омадааст: **“Агар чизе аз тақдир пеш мегузашт, албатта чашм мегузашт”.**

Ҳадиси дигараст, ки агар чашми кас расад ва маълум шавад, ки чашм расидааст бояд, ки чашмрасон таҳорат кунад ё ғул кунад. Дар ҳол бояд яке аз ин ду амалро ба ҷо оварад. Ин ба он далолат мекунад, ки чашми расидаро бо оби таҳорат ё ғул шуста дур месозанд. Худованд ба василаи он об чашмрасидаро шифо мебахшад. Ин чунин барои чашмрасида "Сураи Нос" ва "Сураи Фалақ" хонда мешавад, чунон ки Расулulloҳ (с) ба наберагони худ хонда буд. Инҷо чашм ба маънои ҳасад низ омадааст. Дар ҳадиси

дигар омадааст: **“Чашм кардан ҳақ аст, он уштурро дар дег ва одамо дар қабр меандозад”**. Инсоне, ки чашми тез дорад, ба ибораи халқӣ гуем "чашмгар" аст агар хоҳад, ки аз чашми ӯ касе зарар набинад дар вақти дидани ашё "оҳ" "воҳ" "ачабо", "оҳҳо" ва ғайра нагӯяд, балки барои паст кардани эҳсосоти худ гӯяд, ки "мошоаллоҳ -мошоаллоҳ", "боракаллоҳ - боракаллоҳ", Дар ин сурат ба изни Парвардигор заҳри чашмаш рафъ мешавад. Ногуфта намонад, ки ҳар инсон баъди намози бомдод ва намози шом ва вақти хоб кардан сураҳои Нос ва Фалакро хонда худро дам андозад, чашми бад ба ӯ таъсир намекунад. Бинобар ин, ба ашёи бародарон саросемавор аз рӯи ҳасад набояд назар кард, то ки он хороҳат нашаванд. Валекин инро набояд фаромӯш кард, ки ҳар чи шавад аз тақдири илоҳӣ берун нест. Набояд ин кор сабаби низоъ ва душманӣ шавад. Айб дар ҳудаф аст, ки бо сураҳои номбаршуда худ ва ашёи худро ҳисор накардааст. Инчунин айби чашмгар низ ҳаст, ки барои дафъи заҳри чашм калимаҳои зарурии дар боло зикршударо ба забон наовардааст. Тавре мебинем камбудӣ аз ҳар ду тараф сар задааст. Ҳазрати Расулulloҳ (с) пеш аз нозил шудани сураи Фалақ ва Нос худро бо дигар калимот таъвиз мекарданд. Чун ин сураҳо нозил шуд бо онҳо худро таъвиз карданд. Ин барои мо таълим аст, ки набояд аз ин ғофил шуд.

Ва маъ Ҳува иллā зикру-л лил ъāламйн. 52.

52. Ва ҳол он ки Қуръон чуз панд барои оламиҳо чизи дигаре нест!

Қуръоне, ки муъҷиза аст ин фақат мавъиза ва панду насиҳат барои инсу ҷин аст, ӯро Худованд чӣ хел ба як девона нозил мекардааст? Шумо мегӯед, ки Муҳаммад девона аст. Оё ақл надоред, ки ба муқобили сухани Худо ҳарф мезанед? Ин китоб на барои як шахс, балки барои оламиёнро панд додан аст. Чунин суханро ба ғайри ӯ таъоло дигар шахс гуфта наметавонад. Ин башорат баъди вафоти расули Худо (с) бисёртар ошкор гардид. Зеро дини Ислом дар тамоми олам паҳн шуд ва паҳн шуда истодааст.

Бо ҳамин тариқ, ӯ таъоло сураҳо бо азаматии Қуръон сар карда буд ҳамчунон ӯро бо азамати Расул (с) хотима бахшид.

Имом Ҳасани Басрӣ (р) ояи 51-52-ро барои нарасидани заҳри чашм шифо гуфтааст.

Поёни сураи **«Қалам»**. Ва лиллоҳил ҳамд.